

J I Ř I N A H O F M A N O V Á

BREVIÁŘ NÁSILÍ

ODKAZ STAROVĚKŮ

NÁSILÍ SE OPAKUJE,
POUZE V JINÝCH KULISÁCH
A S JINÝMI HERCI.

xyz

Breviář násilí odkaz starověku

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.xyz.cz
www.albatrosmedia.cz

Jiřina Hofmanová
Breviář násilí – odkaz starověku – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2024

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

J I Ř I N A H O F M A N O V Á

BREVIÁŘ NÁSILÍ

ODKAZ STAROVĚKU

xyz

Až se pro vás tato kniha stane historií, pošlete ji dál.
Zajistíte tak, že její odkaz zůstane naživu díky
s **www.restorio.cz**.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Motto:

„Člověk je ochočené zvíře, které už dlouhá století ovládá jiná zvířata podvodem, násilím a krutostí.“

Charlie Chaplin, britský komik a režisér, 1889–1977

„Pokud nenávidíte násilí a nevěříte politice, zbývá vám jediný lék: vzdělání.“

George Orwell, anglický spisovatel a novinář, 1903–1950

Obsah

Předmluva	9
KOŘENY NAŠÍ CIVILIZACE	13
Pravěk – první období dějin lidstva	13
Starověk – městské státy a první velké říše.....	16
První doložitelné civilizace na území Mezopotámie	17
Společnost prvních městských států a prvních říší.....	25
Náboženství a mytologie.....	28
Zákony a tresty smrti.....	31
 STAROVĚKÝ EGYPT	 37
Stručné dějiny starověkého Egypta	37
Faraon a společenský řád	42
Egyptské náboženství a mytologie	45
Zákon a pořádek	58
Trestání ve starověkém Egyptě	72
Kleopatra VII.	79
 STAROVĚKÉ ŘECKO	 85
Stručné dějiny starověkého Řecka.....	86
Společenský řád.....	90
Starověké Řecko a válka	96
Tresty smrti ve starověkém Řecku	99
Náboženství	103
Mytologie starověkého Řecka	115
Řecké báje a pověsti.....	132
Alexandr Veliký	147

STAROVĚKÝ ŘÍM	149
Stručné dějiny Říma.....	151
Společenský řád.....	156
Náboženství a mytologie ve starověkém Římě	163
Sexuální život v Římě.....	171
Podsvětí, zákon a tresty smrti	189
Osobnosti starého Říma	200
 SVĚT BIBLICKÉHO ČLOVĚKA	 215
Stručné dějiny židovského národa.....	215
Společenský řád	219
Náboženství	222
Bible.....	226
Mýty o vzniku izraelského národa	228
Zvěst Nového zákona.....	245
Rčení a jejich biblické pozadí.....	259
Tresty smrti u starověkých Hebrejců	263
Herodes I., král Judeje.....	265
 ZLO VE JMÉNU BOHA	 271
Náboženství	273
Zastrašování, násilí, mučení, popravy na cestě k bohu	280
Apokalypsa – konec našich dnů.....	283
„Krev jeho na nás a na naše děti!“	291
„... čarodějníci neponecháš naživu“	293
Existují čarodějnice?	296
Náleží k čarodějnictví svolení Boha?	298
Dábel.....	299
Co způsobují čarodějnice mužům	303
Jak čarodějnice přemísťují sebe i jiné lidi.....	305
Pohlavní styky s astrálními bytostmi	308
 Závěr.....	 313
Seznam použité literatury	315

Předmluva

Více než třicet let se zabývám zvláště závažnými zločiny. V letech 2010–2011 vyšly dvě monografie, odborné publikace k problematice násilí. První z nich *Behaviorální analýza – metoda sestavování kriminálního profilu pachatele* představila novou kriminalistickou metodu – analýzu chování a možnosti jejího uplatnění v kriminalistické praxi. Publikace *Jak se vraždí v Česku* zveřejnila zevrubnou analýzu způsobu páchaní více než sedmi tisíc vražd spáchaných v České republice v letech 1969–2009.

V roce 2023 vyšla moje částečně autobiografická knížka *Mýšlenky zločince v české kotlíně*. Vyprávění se týkalo širšího pohledu na páchaní trestné činnosti, na hledání způsobu, jak zlepšit a zkvalitnit policejní práci, aby bylo možné trestnou činnost nejen objasňovat, ale také jí předcházet. Při odevzdání rukopisu knihy jsem netušila, že moje stesky nad trnitou cestou a marnou snahou prosadit změnu najdou své kruté opodstatnění před vánočními svátky roku 2023. Skupina zabývajících se analýzou chování pachatelů, kterou jsem se marně od roku 2000 snažila zřídit v Policii České republiky, v „západním“ zahraničí funguje více než 35 let a řeší mimo jiné problematiku aktivního střelce.

Knížka *Breviář násilí – odkaz starověku* je první zpracovanou částí široce rozkročeného tématu násilí, odplaty, mýtů a předsudků od starověku po současnost. Jde samozřejmě o kompilaci, původnost knihy je ve výběru témat a informací, v jejich systému a zpracování.

Dějiny starověku jsou doslova prosáklé násilím, lidským utrpením a trápením. Staří Římané, kteří poznali břemeno zkoušek, kdysi napsali, že jednou z největších rozkoší je pohled zpět na utrpení, která jsme museli zdolat, jestliže jsme je ovšem zdolali. Seneca

napsal, že „nepřetržitě neštěstí má jednu výhodu, že nakonec otužít, které nikdy nepřestalo týrat“.

Do odkazu starověku jsem si vybrala čtyři starověké hegemony: starověký Egypt, starověké Řecko a Řím a biblický národ – Hebrejce. Protože rozvoj starověkých společností kráčel ruku v ruce s rozvojem kriminality, zaměřila jsem se při výběru témat nejen na podhoubí násilí, ale i na rizikové chování králů, císařů či zákonodárců, které předcházelo rozpadu a zkáze celé společnosti. Soudní systém je podrobněji rozebraný v kapitole o starověkém Egyptě, mytologie jde více do hloubky v kapitole starověkého Řecka, sexuální život v kapitole starověkého Říma a náboženství v mýtech Starého a Nového zákona.

Se vzrůstající kriminalitou rostla brutalita udílených trestů. V knize popisuji 24 způsobů popravy delikventů. Promyšlené „zlepšování“ průběhu trestů ukazuje na sadistické sklony vládců a vykonavatelů trestů.

Kniha *Breviář násilí – odkaz starověku* se hodně věnuje mýtům. Mytologie i náboženství stálo na mateřských prazákladech. To, co získává dítě od matky, získávaly národy od žen. Přechodem k patriarchálním formám mýtů a náboženství se v nich odráží věčné napětí mezi mužským a ženským pólem přírody. Na mýtech Starého zákona stály počátky raného křesťanství a četná rčení z Nového zákona používáme dodnes. Možná bude pro čtenáře zajímavé dozvědět se nebo si připomenout jejich biblický kontext.

S nástupem nového letopočtu a se změnou polyteistického náboženství na monoteistické se vzedmuly vlny náboženského fanatismu. Původní radostné oslavy mnoha bohů spojené s četnými lidovými veselicemi se změnily ve strach před nařčením z „odpadlictví“ či „čarodějnictví“. Nejdříve byli křesťané krutě mučeni a popraveni, aby za několik málo let byli pohané, židi a muslimové pod trestem mučení a smrti obraceni na křesťanství. V raném křesťanství se mluvilo o vzájemné lásce a službě nejpotřebnějším a islám zpočátku vycházel vstříc potřebě Arabů mít své vlastní vyznání. Na přelomu starověku a středověku bylo křesťanství spojené

s inkvizicí a *Kladivem na čarodějnice*, islám dospěl do stadia, kdy se snaží umlčet a případně popravít ty, kdo jej zpochybňují.

Kdybychom porovnali dnešní svět s tím starověkým, musíme dojít k závěru, že „všechno“ už tady jednou bylo. Sice před několika tisíci lety, ale vše se opakuje. Projevy zla, násilí, hrabivosti, nenasytlosti, touhy po moci a sexu se odehrávaly v jiných kulisách a s jinými herci. Obsah truchlohry je ale stále stejný. Lidská přirozenost se nemění, pouze se přizpůsobuje rozdílným podmínkám.

Kořeny naší civilizace

PRAVĚK – PRVNÍ OBDOBÍ DĚJIN LIDSTVA

Pravěk je nejstarším a nejdéle trvajícím dějinným obdobím lidstva, ze kterého nejsou známy žádné písemné prameny, a tak zdrojem našeho poznání jsou především archeologické nálezy hmotné pravěké kultury. Zahrnuje období od vzniku a vývoje člověka do vzniku „vysokých kultur“ a zavedení písma.

Pravěk začal zhruba před třemi miliony let starší dobou kamennou, v paleolitu, ve kterém člověk zručný (*Homo habilis*) a poté člověk vzpřímený (*Homo erectus*) již cílevědomě zhotovovali jednoduché pracovní nástroje z kamene a obživu si opatřovali lovem a sběrem divoce rostoucích plodin. Ve střední době kamenné, v mezolitu, na něj ve vývoji navázal člověk nadaný rozumem (*Homo sapiens*). Ten užíval nástroje vyrobené z kamene k drcení kostí zvířat a mletí obilí. Používal také dřevěné kyje a v ohni tvrzené oštěpy. Pohřbíval své zemřelé a do hrobů ukládal jednoduché umělecké předměty z jílu a drcených zvířecích kostí. Milodary v hrobech ukazují na všeobecnou rovnost v tehdejších společnostech.

Člověk nadaný rozumem žil jako lovec a sběrač v tlupách složených z 20–30 příslušníků. Díky tomu mohl ulovit i velká zvířata, která mu poskytovala nejen maso, ale také kožešiny na oblečení. V jeskynních chodbách daleko od denního světla maloval nástěnné obrazy. Používal minerální pigmenty rozmíchané s vodou a zvířecím tukem a k nanášení barev používal ruku nebo primitivní

kostěný štětec z chomáče zvířecí srsti. Do skalních stěn vyrýval figury zvířat i lidí.

Podle způsobu získávání potravy se jednalo o období tzv. přisvojovacího hospodářství, ve kterém byl člověk plně závislý na přírodě.

Lovci a sběrači žili v rovnostářském typu společnosti. Neznali pojem otcovství, převažovala u nich polygamie a nerozhodovala příbuznost. Neexistovalo náboženství, které by společnost morализovalo. Plastiky Venuší, se slabě vypracovaným obličejem a končetinami, ale s výraznými atributy ženství (pánev a ňadra), mohly symbolizovat plodnost. Mohly také být výrazem úcty k ženě a matce, která hrála rozhodující roli ve společnosti ustavené na pravidlech matriarchátu.

Revoluční novinky v zemědělství

S koncem poslední doby ledové došlo k výrazné změně klimatu i společnosti. V mladší době kamenné čili neolitu dochází k významné společenské změně. Lidé upustili od kočovného způsobu života a zcela se změnil i jejich způsob obživy. Začali si stavět z cihel ze sušené hlíny stálá obydlí, v nichž žil celý rod. To, že se usadili alespoň na nějaký čas na jednom místě, umožnilo rozvoj primitivního zemědělství, pastevectví a chov domestikovaných zvířat. Lidé žili v osadách na menších a klimaticky vhodně zvolených územích. V pozdní době kamenné čili eneolitu už dochází ke společenské dělbě práce, neboť osadu tvořilo několik rodových domů, a objevují se první nástroje k obdělávání půdy.

Lidé tak poprvé mohli převzít kontrolu nad způsobem získávání potravin a dokázali regulovat množství potravy, které bylo třeba k uživení komunity. Změnilo se složení stravy, lidé měli přebytky, které skladovali a začali je směňovat za jiné komodity.

Přechod od společnosti lovců a sběračů ke společnosti výrobní bývá označován jako neolitická revoluce, i když trval několik tisíc let. Revoluci podmiňovaly nové technologie, zejména zpracování mědi a dalších kovů (odtud pojmenování doba bronzová a železná).

Technologie výroby zbraní a zemědělská produkce určovala velikost i růst diferenciacce společnosti.

Vytvoření relativního přebytku potravin umožnilo specializaci povolání. Nebylo nutné, aby se na výrobě potravin podílela celá komunita, vzniká vrstva řemeslníků a dělba práce mezi pohlavími. Zpracování plodin i chov dobytka si vyžádaly výrobu keramických nádob, v nichž byly zásoby uskladňovány, a textilií.

S rostoucím počtem obyvatel vzrůstala potřeba komunikace. Vznikly nejstarší typy písma – piktogramy a ideogramy. Piktogramy stály na počátku vývoje písma, obrazně znázorňovaly pojem nebo sdělení a měly široké uplatnění při vizuální komunikaci. Ideogramy, znaky obrázkového písma, označovaly celou myšlenku.

Přebytky potravin a dalších komodit, například kožešin, umožnily směnu, což vedlo později k používání primitivních platidel a vznik dálkového obchodu se sítí obchodních stezek.

Náboženské představy pravěkého člověka

Hluboké společenské proměny v neolitu (mladší době kamenné) změnily i náboženské představy. Místo jednotné představy lovců a sběračů nastoupila na základě nového způsobu života dvě zcela rozdílná náboženství.

Pastevečtí nomádi neměli pevná sídla, jediné stabilní místo bylo viditelně označené pohřebiště. Uctívali mužského boha ztělesňujícího sílu zvířecích samců, nejčastěji býka. Zemědělci budovali stálá sídliště, obdělávali půdu a chovali dobytek. Místo mužského boha u nich existovala představa bohyně – Velké matky. Jejími symboly byl Měsíc, voda, šnek, sova a had. Sošky Velké matky stály ve výklencích každého zemědělského stavení.

Věstonická venuše

Zobrazení ženské bohyně nepředstavovalo žádnou skutečnou ženu, ale obecný pojem plodnosti.

Rituální lidské oběti

Zatímco kultura lovců a sběračů byla rovnostářská, později se začíná objevovat hierarchie společnosti a tu pomáhá udržovat zastrasování pomocí lidských obětí. Osvojení lidských obětí posouvá kultury směrem od rovnostářských společností ke společnostem s dědičnými vrstvami. Archeologické nálezy rituálních obětí dokládají, že obětování lidí se začalo praktikovat již v pravěku, příkladem mohou být lidské oběti, které měly například odvrátit dlouhotrvající sucho apod.

Lidské oběti byly v pravěkých – a později i starověkých – společnostech běžné. Podle současného stavu historického poznání ale trest smrti neexistoval a jako nejvyšší možný trest jej nahrazovalo vyhnání ze společenství, mírnější formou bylo později vyloučení z tehdejších společenských struktur.

STAROVĚK – MĚSTSKÉ STÁTY A PRVNÍ VELKÉ ŘÍŠE

Starověk je druhou etapou v dějinách lidstva. Začal vznikem prvních státních útvarů po rozpadu prvobytně pospolné společnosti a skončil zánikem Západořímské říše v roce 476 našeho letopočtu.

První vyspělé kultury, s jejichž vznikem začíná historické období lidstva, vznikaly od 4. tisíciletí př. n. l. na klimaticky příznivém území, jemuž se někdy říká Úrodný půlměsíc. Jde o historickou oblast na Blízkém východě, která zahrnuje Levantu, Mezopotámii a starověký Egypt. Tyto země mají na mapě dohromady tvar podobný půlměsíci. Všechna tato území jsou napájena mohutnými řekami – Nilem, Jordánem, Eufratem a Tigridem – a nacházejí se v dnešním Egyptě, Izraeli, na západním břehu Jordánu, v pásmu Gazy a Libanonu a v částech Jordánska, Sýrie, Iráku, jihovýchodního Turecka a jihozápadního Íránu.

Stručný historický přehled

Na přelomu 4. a 3. tisíciletí př. n. l. vyvrcholil vývoj kultur vytvořením dvou ohnisek, v nichž došlo ke vzniku nejstarších civilizací se sociálně stratifikovanou společností. Tato ohniska ležela v jižní Mezopotámii, v rozsáhlé náplavové rovině mezi řekami Eufrat a Tigris, a v Egyptě kolem řeky Nilu. V průběhu 3. a 2. tisíciletí je následovaly další oblasti Přední Asie (Elam, severní Mezopotámie, syropalestinská oblast, Malá Asie) a na evropské půdě Egejská oblast (Kréta, Řecko, ostrovy v Egejském moři). Úrodná půda přitahovala stále nové kočovné kmeny, které se zde rychle usazovaly. Dějiny a kulturu oblasti ovlivňovaly početné vlny přistěhovalců a měnící se období vlády příchozích národů.

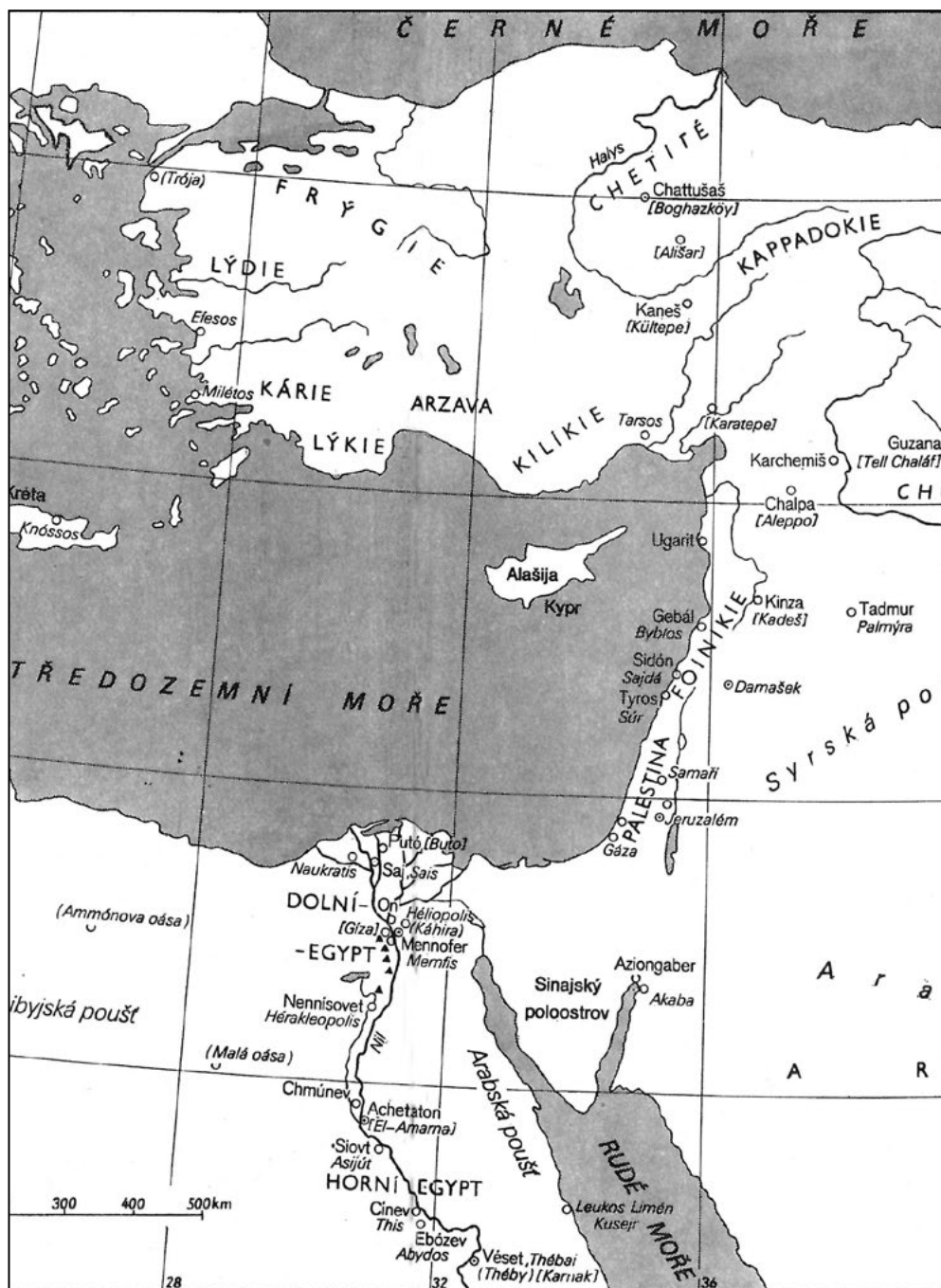

Mapa území Mezopotámie

První doložitelné civilizace na území Mezopotámie

Sumer

První vlna příchozích je historicky spojena s národem Sumerů, který se asi ve 4. tisíciletí př. n. l. usadil v jižní Mezopotámii. Ná-

Mapa Předního východu ve starověku

rod přišel z centrální Asie a splynul s původními obyvateli. Oblast Sumeru se skládala již na počátku z několika desítek relativně malých, navzájem nezávislých městských států. V ranědynastickém období okolo roku 3000 př. n. l. vznikají v okruhu sumerských chrámových měst první království.

Akkadská říše

Kolem roku 2340 př. n. l. dochází k mocenskému vzestupu Akkadů, jejichž centrum bylo původně na sever od Sumeru. O sjednocení Sumeru a Akkadu se zasloužil Sargon I., původně jeden z úředníků semitského původu, který se prohlásil za krále a založil díky četným výbojům první velkou říši na území Mezopotámie s hlavním městem Akkadem.

Akkadskou říši zničil vpád kočovníků etnika z východu Gutejců, za nichž Sumerové zažívali nový rozkvět. Závěrečným obdobím sumerských dějin je období vlády 3. dynastie urské (2116–2004 př. n. l.), jejíž zakladatel Ur-Nammu byl zároveň autorem nejstaršího zákoníku na světě. Konec Sumeru nastal v důsledku neustávajícího tlaku kočovníků ze severozápadu. Po 1500 letech tak skončilo v Mezopotámii sumersko-akkadské období a vznikly dvě nové říše: Babylonie a Asýrie.

Babylonie

Babylonie, respektive starobabylonská říše, vznikla na jihu Mezopotámie a díky rozsáhlým výbojům sahala od Perského zálivu až po dnešní Turecko. Její správa, obchod a zákonodárství se prosadily v celé říši, babylonština vytlačila řeč původního obyvatelstva, babylonský městský bůh Marduk byl ve velkém množství sumerských a akkadských bohů povýšen na boha celé říše.

Nejvýznamnějším panovníkem starobabylonské říše byl Chamurapi, který se proslavil především vydáním obsáhlého zákoníku. Kromě toho se zasloužil i o rozdělení státu do administrativních jednotek (krajů). Jeho nástupci však nebyli schopni v jeho politice pokračovat a říše postupně upadala.

dobu vazalským státem, který tvořil nárazníkový útvar zajišťující ochranu království Mitanni proti nájezdům nepřátelských kmenů. Regionální mocností se Asýrie stala opět až ve 14. století př. n. l. a výbojnými válkami postupně rozšiřovala své území, dokonce načas ovládla některá babylonská města. Nakonec se asyrská říše zhroutila pod nápořem nájezdů tzv. mořských národů okolo roku 1200 př. n. l.

Novoasyrská říše

V první polovině 1. tisíciletí př. n. l. na horním toku Tigridu se zformovala novoasyrská říše. Její panovníci se vyznačovali značnou brutalitou, a tak se dobytá území snažila různými způsoby od novoasyrské říše odtrhnout. Zajatce a bouřící se obyvatelstvo měli Asyřané ve zvyku po statisících přesídlovat. V těžkých bojích říše ovládla oblast panství staré říše asyrské a podmanila si početné státy jako Izrael, Judeu a Babylonii, které degradovala na vazaly.

Po smrti jednoho z nejznámějších panovníků Aššurbanipala (668–627 př. n. l.) začala země, vyčerpaná ustavičnými válkami, upadat. Roku 626 př. n. l. se odtrhla Babylonie (vznikla novobabylonské říše) a v letech 614–609 př. n. l. spojená vojska Médů a Babyloňanů Asýrii dobyla. Novoasyrská říše zanikla a její teritorium si rozdělili vítězové.

Novobabylonská říše

Nástupcem moci asyrské říše se stala říše novobabylonská, která se však udržela jen 100 let. Jedním z nejvýznamnějších králů v historii Mezopotámie byl Nabukadnezar II. (605–562 př. n. l.), jenž byl nejen schopným vojevůdcem, ale i obratným politikem. Za jeho panování dosáhla novobabylonská říše svého největšího mocenského i územního rozmachu. V Babyloně proběhly v této době rozsáhlé stavební úpravy a rekonstrukce (Ištařina brána, zikkurat Etemenanki, Mardukův chrám). Jeho nástupci si znepřátelili kněžstvo i část elity říše, což umožnilo perskému králi Kýrovi II. Velikému v roce 539 př. n. l. ovládnutí Babylonu.

Ištařina brána v Babylonu

Peršská říše

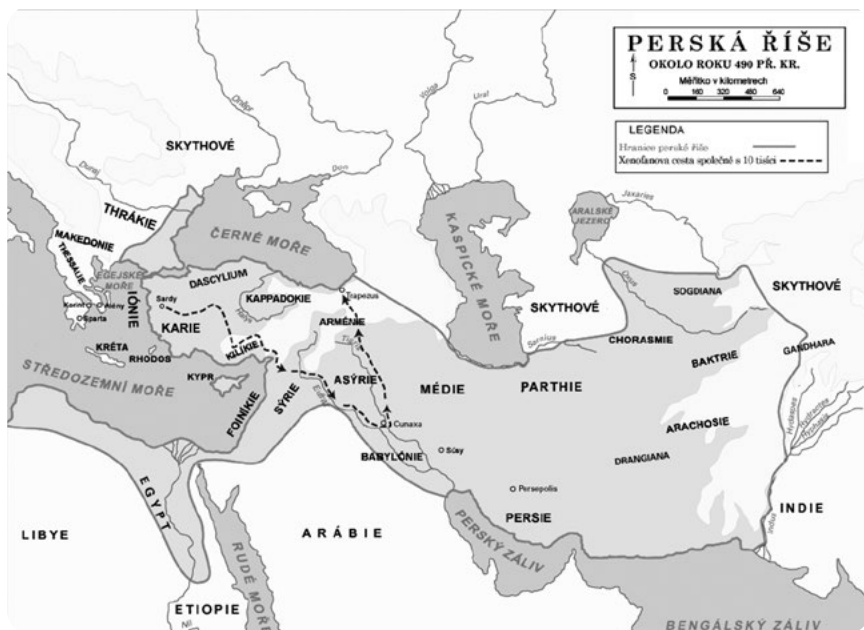
Na východ od soutoku řek Eufrat a Tigris sídlila od 2. tisíciletí př. n. l. různá etnika, mezi kterými vynikli Peršané. Živili se převážně pastevectvím, řemesly spojenými s těžbou rudy a obchodem. Teprve Kýros II. Veliký (559–530 př. n. l.) z dynastie Achaimenovců položil v 6. století př. n. l. základy samostatného mocného státu, který završuje rané období vývoje politické organizace na Předním východě. Na místě médské, lýdské, babylonské a egyptské říše se objevil jeden mocný celek, jenž v sobě slučoval řadu odlišných tradic, etnických jednotek a náboženských zvyklostí.

Jeho syn Kambýsa v bitvě u Pelusia v roce 525 př. n. l. porazil jednotky egyptského faraona a výsledkem byla více než stoletá okupace Egypta Peršany.

V roce 486, když umíral třetí achaimenovský panovník Darios I., náležela k říši část Balkánu a Střední Asie, celá Malá Asie, Sýrie, Palestina, Egypt a Mezopotámie a konečně íránské kraje až k hranicím Indie. Tento rozlehlý stát byl od sklonku 6. století rozdělen na územní jednotky spravované místodržiteli (tzv. satrapy), kteří si vydržovali vlastní dvůr a byli odpovědni pouze králi. Na

Mozaiky z královského paláce Dareia I. v Súsách

Mapa územního rozsahu perské říše

některých místech však Peršané ponechali moc v rukou lokálních dynastií. Říše neměla jediné hlavní město, i když Persepolis založená Dareiem I. plnila funkci jakéhosi administrativního centra monarchie.

Až do vzniku makedonské velmoci za Filipa II. (359–336 př. n. l.) a jeho syna Alexandra neměl perský stát v Evropě a v Asii výraznější konkurenci. Zánik perské říše souvisel s řecko-perskými válkami: bitvou u Marathonu, bitvou u Salaminy, bitvou u Platají, bitvou u Issu a bitvou u Gaugamél, o kterých bude zmínka v kapitole o starověkém Řecku.

Společnost prvních městských států a prvních říší

Městské státy

Na území Mezopotámie vzniklo velké množství vysoce organizovaných, vedle sebe ležících městských států malé územní rozlohy –

Urk, Kiš, Umma a další. Města byla opevněná a uprostřed stálo hospodářské a správní centrum: chrám – terasovitá pyramida, ve které sídlil panovník a duchovní. Městský vládce zastával současně úřad nejvyššího kněze, k dispozici měl také radu starších jako poradní orgán.

Záplavy velkých řek vytvářely bohatství země a zároveň nutily obyvatelstvo ke společné práci, která patřila k přirozenému předpokladu sociálního uspořádání. Byl vytvořen systém dělby zemědělské produkce mezi všichni obyvatelé.

Rozvoj zemědělství a obchodu

Rozvoj zemědělství byl umožněn díky vytvoření soustavy odvodňovacích a zavlažovacích kanálů a vynálezu zemědělského nářadí, jakými jsou motyka a pluh. Zvýšená produkce zemědělských výpěstků vedla ke vzniku přebytků a rozvoji dálkového obchodu.

První vynálezy

Bylo vynalezeno písmo – psalo se rákosovými perý na hliněné destičky. Od počátku 2. tisíciletí př. n. l. sestavovali písaři v Akkadu sumersko-akkadské slovníky. Byly to seznamy klínových znaků s odpovídajícími sumerskými významy a s akkadským slabičným čtením a seznamy slov podle významových souvislostí.

Vznikla první jednoduchá soustava měř a vah a také bylo organizováno předávání zpráv.

Vznik království

V počátcích království žilo obyvatelstvo v různé závislosti na vládci. Postupně se zvětšoval odstup vládnoucích vrstev od ostatní společnosti a došlo k rozdělení obyvatel na aristokracii, svobodné občany a otroky. Vládce fungoval jako zákonodárce a nejvyšší soudní instance. Král, doposud pouze bohatý a mocný muž v mimořádné sociální pozici, byl povýšen na boha. Z rovnostářské společnosti vznikl spojením náboženské a politické moci absolutistický královský a úřednický stát.

Vznik soukromého vlastnictví

Půda nejprve patřila pouze chrámům, později mohla půda přecházet do soukromého vlastnictví. Ze šlechtických rodin, jejichž moc a bohatství byly založeny na pozemkovém vlastnictví, pocházeli vysocí světští a církevní úředníci a důstojníci. Trvalé vlastnictví, jeho nabývání a zvětšování si vyžádalo jeho ochranu. Začalo vznikat specifické válečnické smýšlení.

Vznik regionálních válek

Opevněná města či sídliště mezi sebou vedla četné války. Svědectví o bojích mezi městy Umma a Lagaš poskytlo nejstarší dochované epické dílo světové literatury, Epos o Gilgamešovi, který vznikl po roce 2750 př. n. l. Gilgameš byl jedním ze sumerských králů, po smrti uctíváný jako bůh.

Vznik otrokářství

Bylo zavedeno otrokářství, legálně využívané a považované za normální součást života ve všech starověkých zemích. Otroky se stávali nejen váleční zajatci, ale i vlastní obyvatelé, kteří se prodaním do otroctví snažili zbavit svých dluhů.

Vytvoření armády

Hlavní oporu vlády vedle úřednictva představovala armáda. V Mezopotámii byla doložena okolo roku 900 př. n. l. první stálá armáda, která se postupem času stala velmi účinnou silou, která dokázala nejen bránit říši proti nájedníkům, ale také území říše rozšiřovat. Válečnické scény se staly nedílnou součástí umění. Výkonný systém pozemních komunikací s poštovními a odpočinkovými stanicemi obstarával rychlou dopravu zpráv i osob a zabezpečoval rychlé přesuny vojska i krále.

Vznik organizovaného násilí

Rozvíjelo se organizované násilí a válčení. Zpočátku stáli proti sobě nevyzbrojení členové jednotlivých rodů. Později se rody začaly lépe

vyzbrojovat a spojovat do větších celků. Řemeslníci zhotovovali zbraně a vyvíjeli technické novinky.

Náboženství a mytologie

Centralizace moci byla provázena rozvojem náboženství. Většina vyspělých kultur starověku uctívala různě členitou hierarchii božstev s jedním nejvyšším bohem. Kněží se stali vykladači božské vůle i práva. Vznikala teokratická města, ve kterých se vláda přímo odvolávala na božskou pomoc a božské právo.

Celé území města náleželo městskému božstvu, veškerá správa, hospodářství i kultura se vztahovaly k chrámu. V chrámovém městě kněží neprovozovali pouze kultovní obřady, ale zabývali se také hospodářským životem, organizovali zavlažování a kontrolovali centrální sýpky obilí.

Mytologie starého světa obsahuje vyprávění o bozích a heroích, o jejich narození a smrti, láskách a nenávisti, zášti a intrikách, vítězstvích a porážkách, činech tvůrčích i destruktivních. Všímá si stvoření a uspořádání vesmíru, stvoření člověka a vzniku civilizace. Mytologie jednotlivých národů se liší ve výběru zápletek a motivů v souladu s kulturou, charakterem a temperamentem lidí, který je vytvořil.

Mytologie Sumeru

Mýty Sumeru si všímají stvoření světa, uspořádání vesmíru a bohů. Mluví o láskách a nenávisti bohů, o jejich intrikách, jejich pozhánání i kletbách, tvůrčích i ničivých činech. Jen zřídka se mýty týkají boje o moc mezi bohy, není to ale konflikt zahořklý, pomstychtivý a krvavý.

Nejvýznamnějším bohem sumerského panteonu, „otcem bohů“ a „králem nebes a země“ byl Enlil. Tento bůh oddělil nebesa od země, přinesl ze země „sémě půdy“, vytvořil všechno, co bylo třeba k účelům zemědělství i stavitelství. Zhotovil motyku a daroval ji Sumečanům.

Enlil, který stvořil všechny stromy i obilí, postaral se o hojnost a blahobyt v zemi, pověřil „Zimu“, jako „rolníka bohů“ péčí o všechny vody – dárkyně života a všeho, co roste. Všichni bohové toužili po jeho požehnání.

Mytologie Akkadu

Mýty jsou odvozovány od sumerského prototypu, jsou v nich četné inovace a změny. Nejznámější z akkadských mýtů je báseň o „stvoření“, která oslavovala babylonského boha Marduka a město Babylon.

V tomto městě také stál jeden z asi nejznámějších zikkuratů vůbec, chrám zasvěcený Mardukovi, známý také jako Babylonská věž.

Báseň o stvoření: Na samém počátku, kdy ještě nahoře nebyla nebesa pojmenována a dole nebyla země nazývána jménem, existovaly pouze praoceány Tiamat a Apsu. V blíže neurčené době se zrodilo několik generací bohů.

Jedním z nich byl Ea, bůh moudrosti. Tito bohové však obtěžovali Apsu a Tiamat svým neustálým hlukem a povykem a Apsu se rozhodl, že se jich zbaví, třebaže jeho žena Tiamat ho měla k tomu, ať se nad nimi smiluje. Naštěstí pro bohy se však Eovi podařilo s pomocí magického vzývání Apsu zabít.

Ea pak vytvořil své vlastní sídlo na mrtvém Apsu a tam jeho žena porodila Marduka, hrdinnou a impozantní postavu boha, který měl brzy příležitost ukázat svou odvahu, když zachránil bohy před Tiamat, jež se chystala pomstít smrt svého manžela Apsu s pomocí několika odrodilých bohů a celého houfu zlověstných příšer.

Po tomto vítězství stvořil Marduk nebesa a zemi z obrovské mrtvoly Tiamat tím, že ji rozpůlil. Poté stvořil pro bohy zvláštní „stanice“, zhotovil souhvězdí, vyrobil vrata, jimiž by slunce mohlo vycházet a vcházet, a přiměl měsíc k tomu, aby svítil. Aby osvobodil bohy od fyzické práce, stvořil Marduk s pomocí svého otce Ey lidi z krve Kingua, rebelujícího boha, který stál v čele nepřátelské skupin, podporující Tiamat.

Vděční bohové pak vybudovali Esagilu, Mardukův chrám v Babylonu, připravili slavnou hostinu a odříkali padesát Mardukových jmen, jež mu připisovala moc nad prakticky všemi významnými bohy akkadského panteonu.

Mytologie Kanaánu

Kanaán tvoří syrsko-palestinský úsek úrodného oblouku mezi Středozemním mořem a pouště. Mezi lidi mluvící kanaánskými dialekty patřili Hebrejci a Fénicičané i celá řada drobných příbuzných národů, jako byli Edomité, Moabité a Ammonité.

Kanaánské pohanství má mimořádný význam, protože náboženství Bible je svým způsobem jeho pokračováním a často proti němu ostře a vědomě vystupovalo. Naše židovsko-křesťanská tradice vychází ať už prostřednictvím výpůjček, nebo odmítání právě z tohoto kanaánského základu.

Mýty vykládají přírodu tak, aby uspokojily touhu člověka po odpovědích na otázky týkající se vesmíru a aby zajistily pravidelnost procesů, jejichž výsledkem je plodnost. Plodnost pokud jde o člověka, o zvířata i rostliny.

Obsah mýtů je zachycen ve vyprávění plném života, neboť lidé starověku se nezajímali o abstrakce. Jejich myšlení bylo konkrétní a jejich bohové byli líčeni v živé a významné akci. Když například Baal, bůh plodnosti a života, a Mot, bůh neplodnosti a smrti, spolu zuřivě bojovali, výsledek jejich boje určil, zda země bude na delší dobu plodná, nebo neplodná.

Plodnost je hlavní starostí mýtů. Plodnost, o níž lidé starověku usilovali, byla v rámci přírody. Chtěli, aby se každý projev plodnosti projevoval v patřičném ročním období. Nepřáli si nic, dokonce ani

Mapa Kanaánu

ne požehnání, jako déšť a sklizeň, mimo příslušné období. Báli se, aby se déšť nebo úroda neobjevovaly mimo pravý čas. Požadovali, aby sklizeň ječmene, pšenice, ovoce, oliv a hroznů byla ve své obvyklé době. Plodnost půdy je v Kanaánu záležitostí celého roku, přičemž vlastně nikdy není období neplodnosti.

Kult plodnosti. Manžel byl jako sedlák, který obdělává půdu, aby mu přinesla úrodu. Žena, obdobně jako pole, potřebuje semeno a péči ze strany manžela, má-li být plodná. Svatba bohů, jejich plodnost přináší lidstvu hojnost všeho na zemi.

Mytologie Kanaánu je důležitá více než v jednom směru. Její hlavní význam je v jejím vlivu na starověký Izrael. Tam, kde ji Starý zákon přejímá, i tam, kde se proti ní Starý zákon staví. Kanaánská mytologie prostřednictvím Bible má svůj vliv na nás všechny.

Zákony a tresty smrti

Nedílnou součástí budování hierarchické společnosti bylo zastrasování. Zastrasování doprovázelo nejen taktiku boje, ale sloužilo také k vytváření bázně a ovládání obyvatel. K zastrasování sloužily tresty i lidské oběti. Obětování lidí je doloženo v Mezopotámii, Babylonii, raném Egyptě, starověkém Řecku i Římě, u Keltů, Germánů i Slovanů.

Babylonský král Chammurapi, vládce starobabylonské říše, nechal jako první v historii sestavit právní předpisy a zákony přístupné každému – zákoník (kodex krále Chammurapiho). Text kodexu dal napsat na kamenné destičky a vystavit v chrámu na veřejných místech. V zákonech platí staré semitské právní normy: „oko za oko, zub za zub“. Zákony obsahovaly případy z trestního práva, upravovaly zásady obchodu a právní vztahy v běžném životě.

Provinilci byli od počátku věků popravováni. Techniky hrdelních trestů se vyvíjely a některé byly charakteristické pro určitá období nebo národy. To, co vymysleli Číňané, Peršané, Asyřané, Chetitě, Římané, Kartaginci nebo Byzantici se rozšířilo na další

území a bylo zdokonalováno. Cílem hrdelních trestů bylo zčásti samo utrpení, kterým měl provinilec odpykat svou vinu. Základem hrdelního trestu byla vždy „řezničina“, která mrzčila tělo.

Jednotlivé techniky popravování či mučení lidí se opírají o zásah těla odsouzeného na dálku, využití ohně nebo vody, některé zabízejí přívodu vzduchu, jiné připravují o hlavu, další mechanicky poškozují životně důležité tělní orgány.

Zvířata jako popravčí: Využívání zvířat k usmrcení člověka je stejně staré jako lidstvo samo. Speciálně vybrané zvíře odsouzence požíralo, drásalo, trhalo či vláčelo. V Kartágu a Indii se používalo udupání slony. Jako nejhanebnější a nejpotupnější trest v Číně, Africe i Evropě bylo předhození člověka psům nebo vlkům. Usmýkání voly nebo slony bylo oblíbené v Indii, ve starověkém Orientu byli k usmýkání využíváni velbloudi.

Rozpárání břicha: Při trestu rozpárání se odsouzenému vrazí do břicha zbraň, která pronikne až do útrob. V Orientě z něho učinili pomalou a složitou smrt. Otevření břišní dutiny bylo totiž jen předehrou k vyjmutí vnitřností. V Persii odsouzenému předtím, než mu začali řezat a vytrhávat maso, otevřeli břicho a vytáhli ven šest až osm metrů střev.

Pohřbení zaživa: Chammurapiho zákoník například požadoval, aby byl zaživa zahrabán architekt, který postavil dům, který vinou špatného projektu a nekvalitních stavebních prací spadl.

Naražení na kůl: Naražení na kůl je jeden z nejhorších způsobů usmrcení, na jaké kdy lidská krutost přišla. V Indii bylo naražení na kůl v trestním zákoníku uvedeno jako první ze sedmi stanovených hrdelních trestů. Technika naražení na kůl měla několik variant. Asyřané vráželi kůl do břicha tak, aby vyšel v podpaží nebo ústy.

Většinou byl dřevěný nebo železný kůl zaváděn řitním otvorem. Odsouzenec si lehl na břicho, ruce měl svázané za zády nebo přivázané ke kolíkům, zaraženým v zemi. Roztáhli mu nohy a kat vrazil kůl oběma rukama do řitního otvoru, jak jen to šlo nejdále. Potom

kyjem nebo palicí zatloukal kůl dál. Když byl kůl zaražen do těla ve vzdálenosti 50–60 cm, byl i s odsouzencem zasazen do předem vyhloubené jámy.

Další část exekuce probíhala samovolně, bez zásahu kata. Vztyčený kůl pronikal do těla stále hlouběji jen tíhou odsouzencova těla, a nakonec vyšel ven v podpaží, hrudí, zády nebo břichem.

Způsob opracování kůlu měl vliv na délku umírání. Když měl kůl ostrou špičku, smrt přišla rychle. Peršané konec kůlu zakulatili, aby co možná nejméně porušil životně důležité orgány, jen je „odsunul“ stranou. Smrt byla sice nevyhnutelná, ale přišla až za několik dní krutého trápení.

Čínané postup ještě zdokonalili. Nejdříve do těla odsouzeného zavedli dutý bambus, který usnadnil následné zaražení železné tyče rozžhavené do ruda.

Stažení z kůže: Stažení z kůže je hrdelní trest, který spočíval v částečném nebo úplném stažení kůže z těla odsouzence. Zvláštní oblibě se těšil v Babylonii a v Persii. Odporná procedura byla prováděna pomocí nožů nebo několika dalších podobných řezných nástrojů.

Asyrští vládci se pyšnili tím, že takto potrestali mnoho vzburěnců a poražených nepřátel. Aššurbanipal se chlubil, že stáhl kůži z tolika urozených, že by stačila k potažení sloupů.

V Persii byli zaživa stahováni z kůže soudci usvědčení ze zneužití úřední pravomoci a jejich kůží pak byla pokryta křesla, na nichž seděli jejich následovníci. Tímto hrozným způsobem končily také cizoložné ženy.

Často je uváděn osud římského císaře Valeriána, který zemřel v Persii po porážce od perského krále Šápura. Valerián byl zasypán urážkami a umučen stažením z kůže. Šápur dal jeho kůži natřít na rudo a pověsil ji v chrámu jako trofej.

Rozřezání: Rozřezání se vyskytovalo v několika variantách. Někdy šlo o úvodní, první krok exekuce. Odsouzenci před pověšením, rozčtvrcením nebo upálením byl odříznut jeden nebo několik údů. Jindy šlo o rozřezání celého těla na kousky.

Peršané dali rozřezání pevný řád. Začínalo odříznutím prstů u rukou, poté rukou a paží. Pak přišly na řadu prsty u nohou, uši a nos, načež vše skončilo odříznutím hlavy. Otrokům Peršané sekali ruce nebo nohy. Číňané prováděli rozřezávání do té doby, než je nahradili roztrháním, které pokládali za rafinovanější a bolestivější.

Rozřezávání těla plynule přešlo ze starověku do dalších dějiných epoch. Částečné rozřezání bylo výslovně uvedeno ve všech evropských trestních zákonících ve středověku a za renesance. Obecně platilo, že krivopřísežníkům byly uřezány prsty a otcovrahům zápěstí.

Alexandr Veliký si nechal předvést osm set Řeků, které Peršané uvrhli do otroctví. Všichni měli useknuté ruce nebo nohy.

Rozčtvrcení a roztrhání: Trest spočíval v rozřezání těla na malé kousky, nebo v postupném vytrhávání kousků kůže a svaloviny, dokud nenastala smrt. Tato technika popravy se těšila oblibě u Egypťanů, Asyřanů, Babyloňanů a hlavně Peršanů.

Mnoho národů vtisklo tomuto trestu své rysy. Peršané začínali čtvrcení těla vyjmutím vnitřností. Tataři používali k trhání velký hoblík, který z těla vykrajoval dlouhé a silné kusy kůže a svaloviny. Vládce Abbásovců, současník Karla Velikého, nechával odsouzenecům před vytrháváním masa naříznout ruce a nohy a vykostit je. Perský král Dareios II. dával pravidelně čtvrtit povstalce a buřiče v říši.

Rozdrcení: Rozdrcení spočívá v tom, že se pomocí nějaké síly vyvine velký tlak na tělo odsouzence, jenž mu zláme kosti a lebku a rozdrtí nejdůležitější orgány (ledviny, srdce), takže nastane smrt. Praktikovaly se tři odlišné způsoby: rozdrcení pouhou statickou tíhou hmoty; rozdrcení stupňovaným stlačením a nakonec rozdrcení třením a roztrháním.

Rozdrcení postupným stlačováním: Rozdrcení spočívalo v tom, že odsouzený byl pomalu stlačován či lisován, až z něj zbyla jen beztvářá hmota. Nejběžnější techniku představovalo protlačování odsouzence mezi dvěma kotouči umístěnými nad se-

bou. Někdy se používala zařízení, která otáčela každým kotoučem v opačném směru. Kdysi v Kartágu, Indii a na Cejlonu až do konce 19. století používali k rozdrčení odsouzenců slony. Buď je zvířata rozdupala celé, nebo jim rozdrtili sloni jenom hlavu.

V Persii drtili odsouzence v lisech podobným těm, v nichž se lisují hrozny nebo olivy. Drcení postupným stlačováním umožňuje trest „dávkovat“ a celý postup kdykoli zastavit, aby se z odsouzeného vynutilo doznání. K tomuto účelu byly vynalezeny celé mučicí procedury a aplikovány na všechny části těla.

Upálení: Zdá se, že trestání smrtí ohněm je právě tak staré, jak lidstvo samo oheň poznalo. Najdeme je ve zvykových právech až už tradovaných, nebo zachycených písemně již od těch nejstarších lidských společenství.

Chammurapiho zákoník stanoví trest upálením vedle utopení a pověšení.

Zákoník Chetitů, mocného národa žijícího ve 2. tisíciletí př. n. l. v Malé Asii, řadí oheň mezi hlavní prostředky usmrcení viníků.

Smrt na pomalém ohni: Nejslavnějšími ze všech „usmažených“ a „opečených“ ve starověku je sedm Makabejských. Označuje se tak sedm bratří, o jejich mučednictví „písma“ sice vypravují, ale neuvádějí jejich jména. Jejich konec je charakteristický pro trestní právo, jak bylo v oněch barbarských časech uplatňováno.

Bratři byli zatčeni v roce 168 př. n. l. na rozkaz syrského krále Antiocha Epifana, jenž se krátce před tím zmocnil Jeruzaléma, a odvezení do Antiochie. Král je chtěl přinutit, aby v rozporu se svou vírou snědli kus vepřového masa, ale oni odmítli a zemřeli za strašlivých muk před zraky vlastní matky, která je ještě povzbuzovala k mučednictví, načež sama byla popravena. Král dal pro sedm bratří rozdělat oheň pod pánvemi a kotlíky. Když už byly rozpálené, rozkázal přivést toho, jenž byl mluvčím ostatních bratří, dal mu vyříznout jazyk a useknout ruce, potom ho dal vhodit na obrovskou pánev a zaživa usmažit.

Koňská spravedlnost: Roztrhání koňmi je zvláštní forma jiných trestů, které známe pod názvy rozčtvrcení, roztrhání. Jeho

zvláštností je, že se „působí“ zároveň na všechny čtyři údy. Jde o jeden z nejhroznějších trestů, jaké si lidská krutost vymyslela.

Roztrhání koňmi bylo známo od počátku starověku. Zmiňují je texty v Indii, před křesťanskou érou v Číně, v Persii, v Egyptě, odkud se pak dostalo do římského světa.

Starověký Egypt

Starověký Egypt se nepodobal žádnému jinému království, stal se jedním z nejmocnějších impérií, kde se vystřídalo více než 30 dynastií faraonů. Sjednocený a moderní národ se tři tisíce let nerozpadl. Egypťané vedli bohatý život. Úrodná půda umožnila vznik prosperující zemědělské společnosti, která vyvinula jedny z nejpokročilejších zemědělských postupů starověkého světa.

Egypt se stal centrem revoluční vědy a filozofického myšlení, umění se stalo předobrazem pro renesanční mistry. Důmyslnou kombinací obrázkového písma a fonetických znaků vyvinuli Egypťané hieroglyfické písmo, vyrobili papyrus tisíce let před klasickým papírem; navrhli základní strukturu kalendáře, kterou užíváme dodnes; rozvinuli speciální techniku zpracování zlata, mědi a slonoviny; vynalezli první zkrášlující přípravky, včetně očního make-upu.

Egypťané vyznávali po celá staletí víru v tradice, chovali podezření ke všemu neznámému a varovali se zbytečných experimentů. Tato nechuť pouštět se bezdůvodně do změn měla za následek pozoruhodnou stabilitu, která charakterizuje mnoho aspektů dynastické existence.

STRUČNÉ DĚJINY STAROVĚKÉHO EGYPTA

V údolí Nilu se první lidé usadili kolem roku 6000 př. n. l. Postupem času tady vzniklo mnoho tzv. nomů, navzájem soupeřících království a malých státeků. V čele samosprávných nomů stáli monarchové, kteří si udrželi svoje postavení i v době spojení nomů do větších celků.

Archaická doba: 1. a 2. dynastie vládců

Kolem roku 3100 př. n. l. výbojný faraon Narmer spojil všechny existující celky do jednoho státu s hlavním městem Memfisem a náboženským střediskem Abydos.

Stará říše: 3. až 6. dynastie vládců

V průběhu Staré říše vzkvétala ekonomika, rostl obchod s ebenovým dřevem, zlatem, myrhou a kadidlem. Symbolem této epochy se staly pyramidy.

Několik pyramid spolu s Velkou sfingou se nachází v Gíze

Až do 3. dynastie byli faraonové pohřbíváni v tzv. mastabách, obdélníkových hrobkách s plochou střechou. Faraon Džoser si přál žít věčně i po smrti, a to prostřednictvím hrobky vhodné božského panovníka. Faraonův vezír a nejbližší rádce Imhotep navrhl skládat mastaby na sebe tak, aby tvořily pyramidu. Druhý faraon 4. dynastie dal postavit jeden ze sedmi divů světa, Velkou pyramidu v Gíze, vysokou 146,5 metru.

Konec epochy Staré říše uspíšily spory o vládu. Soupeřily mezi sebou dynastie v Thébách a dynastie v Hérakleopolí.

První přechodné období: 7. až 11. dynastie vládců

Moc faraona se rozštěpila a celý Egypt se propadl do éry nejistoty. Nastalo 125 let konfliktů, ve kterých se jednotlivé městské státy snažily opět získat samostatnost.

Střední říše: 12. a 13. dynastie vládců

Thébszí králové opět sjednotili národ. Byla postavena poslední pyramida. Postupně vznikalo stálé vojsko, mezi Egyptem a Asií začali Egypťané opevňovat hranice a expanzivní vojenská strategie se změnila na strategii defenzivní.

Po znovusjednocení se městské státy odmítaly plně podrobit vůli nového faraona. Pozice monarchy byla považována za dědičnou a sňatková politika vytvořila mezi úřady městských států pevná spojení. Aby udržel v říši klid, musel nový faraon pozice monarchů, nyní jakýchsi oblastních správců, akceptovat. Vznikl tak bizarní feudální systém, který přetrval do vlády Senusreta III.

Senusret III., který vládl v letech 1872–1854 př. n. l., provedl rozsáhlou reformu správy země, zrušil úřady monarchů, zabezpečil hranice země a zahájil první opravdová vojenská tažení proti okolním kmenům.

Druhé přechodné období: 14. až 17. dynastie vládců

Malý válečný kmen Hyksósů začal obsazovat úrodnou půdu nilské delty. Hyksósové byli neohrožení válečníci, používali jezdectvo, válečné vozy a skládané luky.

Během druhého přechodného období se Egypt opět rozdělil na dvě části. Nájezdníci kontrolovali Dolní Egypt na východě a faraon vládl Hornímu Egyptu na jihu území.

Nová říše: 18. až 20. dynastie vládců

S příchodem prvního faraona 18. dynastie se vše změnilo. Faraon udeřil na nepřítel s ohromnou armádou. Mnoho let válčil na hranicích, než se mu podařilo nájezdníky ze země vyhnat a získat navíc i některá nová území. Epocha Nové říše je posledním obdobím

rozkvětu starověkého Egypta. Byla epochou ekonomického pokroku, vojenských expanzí a zušlechťování země, která byla od základů přestavěna.

Jedním z nejvýznamnějších otřesů starověkého Egypta, který přišel zevnitř, byla v roce 1370 př. n. l. náboženská revoluce (amarnská revoluce). Faraon Amenhotep IV., známý také jako Achnaton, byl náboženský fanatik. Zavedl uctívání jediného boha. Polyteistické náboženství, jež mělo vliv na vše od umění po náboženství, postavil mimo zákon a začal ničit chrámy po celé zemi. Přílišné soustředění na domácí problémy zapříčinilo, že Egypt utrpěl velké územní ztráty v Asii.

Dlouhé dějiny Egypta potvrzují, že bohové vskutku byli schopni opustit svůj lid. Krátce trvající období vlády krále Achnatona, kdy byli tradiční bohové záměrně popíráni ve prospěch jediného božstva, bylo experimentem, který nikdo nechtěl opakovat.

Přechodné periody, období, kdy neplatily zákony, oddělovaly spořádanou Starou, Střední a Novou říši a jsou dalším důkazem o pohromách, které sužovaly bezbožné země bez králů.

Nejvýznamnější faraon Nové říše Ramesse II. podnikl vojenské tažení, které umožnilo zformovat dosud nejmocnější egyptskou říši. Zplodil mnoho dětí a nechal si postavit ohromnou hrobku v Údolí králů. Následník Ramesse III. národ oslabil a díky jeho neschopnosti vládnout se Nová říše začala pomalu rozpadat a spolu s ní upadala i faraonova moc.

Třetí přechodné období: 21. až 25. dynastie vládců

V roce 728 př. n. l. vpádem núbijského krále nastalo období cizí nadvlády. Núbijce vyhnali v roce 669 př. n. l. Asyřané.

Pozdní období: 26. až 31. dynastie vládců

Asyřany v roce 525 př. n. l. vystřídali Peršané po porážce egyptského vojska v bitvě u Pelusia. Jednou provždy byl Egypt změněn až v roce 332 př. n. l. příchodem makedonského dobyvatele Alexandra Velikého.

Řecko-římská doba: Ptolemaiovské království

Alexandr Veliký po několika vítězných bitvách nad Peršany postupoval do Egypta. Perský satrapa, tj. správce Egypta, usiloval o získání Alexandrovy shovívavosti, nechtěl vyvolávat žádné problémy. Oba muži se setkali v hlavním městě Egyptu Mennoferu. Alexandr obětoval místním bohům a tato zbožnost mu přinesla náklonnost domácích obyvatel. Místní totiž chovali velkou zášť vůči perskému králi, který po dobytí Egypta snědl posvátného býka Apise. Alexandr se tak stal „uznávaným mstitelem perské bezbožnosti“.

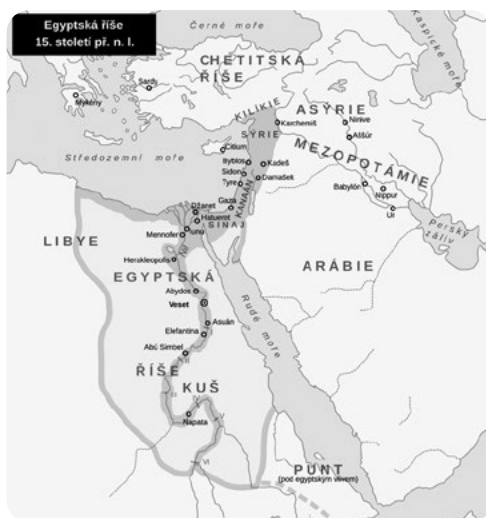
Během dobývání se Alexandr nesnažil násilím vnucovat helénistickou kulturu poraženým národům. Takový způsob jednání se naučil od svého učitele Aristotela – chovat se diplomaticky a ohleduplně k poraženým národům. Poddaným dovoľoval vyznávat vlastní víru bez strachu z potrestání. V kontrastu k náboženské svobodě však odsuzoval a neúprosně potlačoval jakékoliv nepokoje nebo pokusy o spiknutí.

Alexandr založil v roce 331 př. n. l. město v místech bývalého námořního obchodního přístavu. Město pojmenované po svém zakladateli Alexandrie, bylo vybudované jako typické antické město. Stalo se novým centrem Egypta a sídelním městem ptolemaiovské dynastie. Město patřilo k hlavním střediskům helénistického světa. Stalo se také centrem vědeckého bádání a vzdělanosti, Alexandrijská knihovna uchovávala až 700 000 vzácných svazků písemností.

Po smrti Alexandra Velikého nechal Ptolemaios I., bývalý Alexandrův generál a zakladatel ptole-

*Mapa Dolního
a Horního Egypta*

Mapa egyptské říše

maiovské dynastie, do Alexandrie přenést mrtvé tělo svého krále a vojevůdce.

Nakonec ovládli Egypt Římané. V roce 30 př. n. l. římský císař Augustus ustanovil Egypt římskou provincií a přijal egyptskou korunu.

FARAON A SPOLEČENSKÝ ŘÁD

Společnost starověkého Egypta byla přísně rozvrstvená do osmi společenských tříd: faraon, kněží a vládnoucí úředníci, vojsko, písaři, obchodníci, řemeslníci, rolníci, otroci.

Hierarchie společnosti

Hierarchie na faraonově dvoře i v celé společnosti se odvíjela od důležitosti a zásluh jednotlivých osob. Jako druhá po faraonovi následovala královna. Pokud královna neměla tak důležité postavení, královským poradcem ve státních záležitostech se stal Velký vezír.

Pozici pod ním zaujímalá vzdělaná privilegovaná vrstva, vzájemně provázaná skupina několika set rodin. Příslušníci této vrstvy zastávali posty kněží, královských dvořanů a správců. Za svou práci pobírali odměnu v podobě podílu z faraonova bohatství. Pod dvořany stáli lékaři, mudrci, inženýři. Pod nimi písaři, obchodníci a umělci. V základech společenské pyramidy stáli nevzdělaní rolníci, dělníci a otroci.

Vzdělání bylo považováno za jeden ze způsobů, jak si zlepšit společenské postavení. Starověký Egypt patřil mezi kultury, které si uvědomovaly význam vzdělání chápaného v širším kontextu jako prostředek k porozumění světu. Děti si v rámci rodiny utvářely systém hodnot. Vštípení morálního kodexu kladlo důraz na udržování řádu na individuální i společenské úrovni. Potom si chlapci mohli osvojit profesi, která je zajímala. Dívky takovou možnost neměly.

Zásadní roli v posilování společenské hierarchie hrálo zavedení celostátního systému písma. Písmo umožňovalo od samého počátku registrovat vlastnictví a vytvářet tradici přetrvávající až do dnešní doby. Striktní společenský řád se nejvýrazněji promítal do množství peněz, které si jednotlivé profese mohly vydělat. Veřejný pořádek a schopné vedení přinášelo zemi prosperitu. Nově zavedený systém jediného vladaře a odvádění všech přebytků zásob do jeho rukou brzy umožnily stavbu pyramid. Faraon jako hlava státu jmenoval vrchního správce státní pokladny. Daně se staly jedním ze základních rysů národního státu s vyvinutou infrastrukturou. Egypt zdůrazňoval administrativu a neplacení daní bylo velmi tvrdě trestáno.

Faraon

Egyptský král čili faraon byl zcela výjimečnou osobností. Narodil se jako člověk, syn pozemské matky a královského nebo nekrálovského otce. Korunovací se stal polobožskou bytostí, která stála mezi pravými bohy a pozemskými Egypťany. Druhým a konečným krokem k dokonalému božství byla jeho smrt. Existence faraona byla nezbytná, jedině on mohl konat oběti k uspokojení božstev, jedině on

Reliéf znázorňuje faraona stojícího mezi bohyňmi Vadžet z Dolního Egypta (vlevo) a Nechbet z Horního Egypta (vpravo). Dvojitá koruna na hlavě faraona pak symbolizuje jeho vládu nad celým Egyptem.

mohl zajistit, že lidé plnili přání bohů. Byl „pánem Dvou zemí“, to je Dolního a Horního Egypta, a současně „veleknězem všech chrámů“.

Faraon dával na odiv bohatství a moc a měl své nezaměnitelné symboly. Symbolem moci byla dvojitá koruna (pšent) s ochranným sokolem a kobrou. Důtky a hůl byly znakem faraonského úřadu. Pastýřská hůl představovala moc a zodpovědnost královského úřadu, důtky značily úrodnost země. V levé ruce držel faraon nilský kříž (anch), který reprezentuje ideu věčného života.

Každý den se faraon scházel se svými rádci a hodnostáři, přijímal od nich zprávy ze všech koutů země a nařizoval dohlížet na zájmové záležitosti. Často pověřoval kněží, aby v jeho zastoupení dohlíželi na stávající chrámy a na stavbu chrámů nových.

Faraon neustále cestoval. Dohlížel na zavlažování polí vodou z Nilu i na využívání pravidelných záplav. Zadával stavbu nových chrámů a opravu již postavených chrámů a pomníků. Někteří faraonové ale naopak ničili díla svých předků, protože Egypt ztělesňovala osobnost toho, který právě vládl.

Účastnil se božských rituálů a s pomocí mocné církve prosazoval své náboženské představy. Jednotliví vládcové dávali často před-

nost určitému božstvu a díky tomu nabývaly na moci a síle různé kulty. Nezbytnou součástí cestovatelských povinností faraona byla návštěva chrámů. Vážnost a respekt vyvolával u poddaných ten faraon, který se svým dvorem vzdal hold v chrámu místnímu bohu.

Faraon měl za úkol bránit hranice království, dohlížel na stavbu opevnění a osobně vedl všechny vojenské operace.

Staroegyptské královny

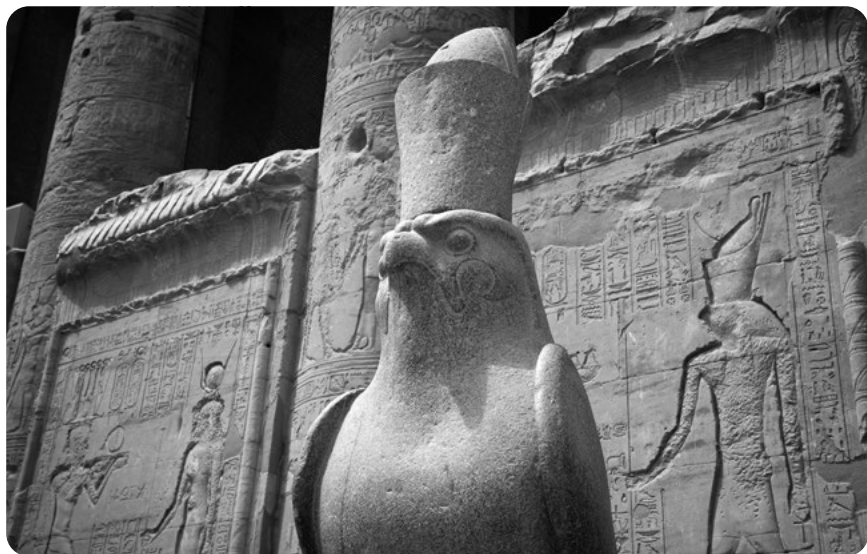
Povinností bylo mnoho a faraon nemohl být na několika místech najednou. Velkou část zodpovědnosti obvykle přenesl na členy své rodiny. Významnou část veřejné prezentace faraonova dvora tvořily královny. Faraon měl několik manželek, ale ta hlavní „velká královská manželka“ měla moc největší. Protože královna byla matkou princů, mohla založit vlastní náboženský kult a mít hodně přívrženců. Mohla vládnout, když byla ve faraonově přízni a faraon opustil zemi např. kvůli vojenským tažením. Pokud král zemřel dříve, než jeho dědic dosáhl plnoletosti a mohl samostatně vládnout, na království dohlížela královna, která se stala regentkou nezletilého panovníka.

Princezny z ciziny, faraonovy vlastní sestry či dcery byly vedlejší královské manželky. Obvykle bydlely v jenom z mnoha královských paláců. Musely se chovat pasivně a očekávalo se od nich, že bez výmluv porodí mužského dědice.

V období Nové říše se život královen podstatně změnil. Prozíravější a oblíbenější královny získaly světské i náboženské tituly, sloužící i následovníky. Nejznámější egyptskou královnou se stala Kleopatra VII.

EGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ A MYTOLOGIE

Základním kamenem egyptského náboženství byla myšlenka, že král je bohem. Král Egypta byl pokládán za vtělení boha Hora na samém počátku první dynastie. Hor byl zpodobňován jako muž se

*Socha boha Hora v podobě sokola s dvojitou korunou
na nádvoří chrámu v Edfu*

sokolí hlavou nebo jako sokol a byl trojicí nebeského krále, krále na zemi a sokola.

Starověcí Egypťané snad nejvíc prosluli svým komplexním náboženstvím se stovkami bohů, které uctívali v nádherných chrámech. V bohy se vyvinuly všechny aspekty přírody, a navíc každá oblast Egypta měla i místní božstva. Povahy jednotlivých bohů se rozvíjely prostřednictvím vyprávění příběhů a mýtů. Egypt se stal místem polyteismu, ve kterém žil panteon bohů v relativní vzájemné harmonii a pronikal do všech stránek každodenního života.

Lidé ve starověkém Egyptě nezpochybňovali příkázání, která od bohů získávali. Proto nebylo nutné příkázání vymáhat nebo „obracet nevěřící“. Podle nich v říši snů kráčeli po stejné cestě bohové, lidé i démoni. I když faraon představoval boží vůli na zemi, měl z bohů obavy a musel se ochraňovat kouzelnými formulacemi.

Popularita jednotlivých bohů střídavě stoupala nebo klesala obvykle podle toho, který kult upřednostňoval vládce nebo obyvatelé geograficky nejvýznamnější oblasti. Velkou oblibu získaly kulty boha Re (boha poledního slunce) a boha Usira (boha podsvětí).

Oblíbené bylo také zapisování kouzelných formulí a zařikávání na stěny pohřebních komor a hrobek. Tyto texty tvořily základ *Knihy mrtvých*.

Moc kněží

Důležitou součástí náboženského života se naopak staly slavnosti. Slavnosti pořádali kněží a už v kněžských školách se žáci učili nejen dohledu nad provozem chrámu, ale také jak udobřovat božstva. K udobřování se učili rituálům, kouzlům, hymnům a písním.

Kněží, „služebníci boha“, vykonávali náboženské obřady přímo před sochami bohů. Faraon, považovaný za potomka bohů, byl nejvyšším veleknězem každého chrámu. Chrámy vlastnily rozsáhlé pozemky a chrámové pokladnice byly plné bohatství. Povinnosti velekněze faraon často delegoval na své vybrané příbuzné, aby si zajistil jejich věrnost.

Kněží vyslovovali svými ústy věštby a výroky bohů. Mohli tak pronášet rozsudky v právních záležitostech, a dokonce ovlivňovat následnictví trůnu. V dobách, kdy byla královská vláda oslabena, se moc velekněží zvětšila. Někteří dokonce převzali funkci armádních generálů a jejich spory s monarchií mohly vést až k občanské válce.

Nerozlučitelný celek tvořilo náboženství s medicínou. Za hlavní příčinu nemocí byly považovány skryté náboženské síly. I když se ve většině komunit nacházeli příležitostní lékaři a vědmy, lidé spávali v léčebných sanatoriích chrámů v naději, že se uzdraví skrze sny vnuknuté bohy. Význam těchto snů pak vykládali kněží, z nichž někteří byli také lékaři. Léčba nemocí představovala ve většině případů nošení začarovaných amuletů, přeřikávání zaříkadel a požívání léků vyrobených z různých přísad od vody lité po sochách bohů až po kysaná mléka či krokodýlí trus. Lékaře na obchůzkách často doprovázel šaman, který měl za úkol zvýšit účinnost léčby vyslovováním kouzel a zaklínacích formulí.

Ve staroegyptské společnosti se objevily první známky lékařské profese a mezi lékaři existovala vysoká míra specializace. Sešívali

rány, napravovali zlomeniny kostí a amputovali odumřelé končetiny. Nemoci rozdělovali do tří kategorií na nemoci způsobené zlým duchem, nemoci s jasným původem – zranění a nemoci s nejasným důvodem, které se přisuzovaly božské vůli.

Za prvního velkého lékaře je považován již zmíněný vezír faraona Džosera, architekt a kněz Imhotep. Popsal více než 200 nemocí a pro všechny předepsal nějakou formu léčby. Byl uctíván jako polobůh a po smrti byl zbožštěn jako bůh lékařství. V chrámových knihovnách se uchovaly lékařské texty se seznamy léků a zápisy ze všech odborných lékařských oblastí včetně chirurgie, stomatologie, oftalmologie, gynekologie a zvěrolékařství.

Kněžky

Ženy mohly být kněžkami bohů i bohyň, měly podobnou roli jako mužské protějšky a dostávaly i stejný plat. Nejdůležitější kněžkou byla „božská manželka“. Jednalo se o dědičný titul členek královské rodiny, které s ním získaly roli pozemské manželky boha Amona v Karnaku. Tato role přinášela velké bohatství a prestiž.

Božská manželka vedla posvátná procesí s králi nebo veleknězi. Mohla vstoupit do vnitřní svatyně chrámu a nabízet bohům oběti, aby zůstali spokojeni. Měla aktivní roli při ochraně Egypta magickými prostředky, když střílela šípy na rituální cíle a pálila vyobrazení nepřátel.

Egyptský panteon

Nejdůležitější mýtus o stvoření pochází z města Héliopolis, jehož nejvyšším bohem byl vládce slunce Re, uctíváný jako „matka a otec všech“. Re zplodil dvojčata, bohyni vláhy Tefnut a boha vzduchu Šu, jejichž potomky byli bohyně nebe Nút a bůh země Geb, rodiče dvojčat Usira s Eset a Sutecha s Nebthet.

Eset a její bratr Usir jsou pokládáni za první vladaře Egypta. Po nich nastoupil jejich syn Hor a po něm „následovníci Horovi“, polobozi předcházející první lidské vladaře, kteří byli považováni na syny bohů.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Breviář násilí - odkaz starověku.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.